

Polona Gantar

UDK 811.163.6'373.7

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana

Skladenjska in pomenskosestavinska tipologija glagolskih in prislovnih rekel*

1 Uvod

Tipologija glagolskih rekel¹ vključuje: 1. **skladenjsko členitev**, ki združuje (a) kriterij formalne zgradbe (na podlagi vezljivostnih lastnosti prvin frazema)² in (b) kriterij spremembe pomenskosestavinskih lastnosti izhodiščnega glagola v razmerju do glagola na mestu uvrščevalne pomenske sestavine, ter 2. **pomensko členitev** na ravni frazeološkega pomena z upoštevanjem teorije pomenskih sestavin.

Tipologija prislovnih rekel vključuje: 1. **skladenjsko členitev** na podlagi medsebojne odvisnosti prvin znotraj prislovnih rekel. Na ta način je mogoče ugotoviti: (a) frazeološko vključenost oz. izključenost pomenskega jedra prislovnega rekla, s tem pa tudi razpoznavnost prislovne besedne zveze kot frazeološke +/- in (b) potencialno večpomenskost prislovnih rekel v odvisnosti od glagolskega jedra; 2. **pomensko členitev**, ki prinaša temeljne pomenske skupine prislovnih rekel, ki ustrezajo prostim prislovnim besednim zvezam, t. i. prislovnim frazam (Toporišič, 1984: 471).

1.1 Pri preverjanju skladenjske zgradbe frazemov je vprašljivo predvsem določanje skladenjskih načinov znotraj frazemov — kot posebne jezikovne enote implicirajo tudi nepričakovana skladenjska razmerja. To se kaže predvsem v pretvorbenih povezavah s homonimnimi prostimi besednimi zvezami.³ Prav zaradi tega je, kot ugotavlja E. Kržišnik (1994: 49-52 in 70-71), določanje načinov skladenjskih razmerij med glagolsko in neglagolsko sestavino omejeno le na frazemu homonimno prosto besedno zvezo. Vendar pa se je skladenjskemu preučevanju nemogoče izogniti

* Članek se navezuje na del diplomske naloge Skladenjska in pomenskosestavinska zgradba rekel, Oddelek za slovenske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1995, mentorica prof. dr. Ada Vidovič Muha. Naloga je bila nagrajena s fakultetno Prešernovo nagrado za študente v letu 1995. Za nalogo je bilo pregledanih približno 300 rekel iz romana Branka Gradišnika *Nekdo drug* (Ljubljana, 1990) in Besede avtorju Velemirja Gjulina k omenjeni izdaji. V članku so prikazani zgolj najbolj tipični primeri.

¹ Z izrazom *reko* označujemo frazeološke enote z nestavčno strukturo (simbolizacija S/x) (Toporišič, 1973/74: 274).

² Izraz *frazem* povzemam po J. Petermannu (1986: 307), ki ga je pri nas prvi uporabil, sicer pa se je v slovenski literaturi uveljavil predvsem izraz *frazeologem* (Toporišič, 1973/74; Gjurič, 1982; sprva tudi Kržišnik, 1988, pozneje frazem: 1994). Sama uporabljam izraz frazem kot sinonim za enoto frazeološkega sistema in kot oznako za tiste frazeološke enote, ki jim lahko s pomočjo teorije pomenskih sestavin ugotovimo spremembo pomenskosestavinske zgradbe, tj. neslovarskost pomena vsaj ene od sestavin frazeološke enote, medtem ko za besedne zveze, ki izkazujejo zgolj skladenjsko ustaljenost, njihov pomen pa je enak vsoti pomenov posameznih sestavin (Toporišič, 1973/74: 275), uporabljam izraz *stalna besedna zveza*. Glede zadnjega prim. še E. Kržišnik Kolšek (1987: 571). Podrobneje je problematiko frazeološke terminologije predstavila E. Kržišnik (1988: 43-44, 1994: 14-28).

³ V zvezi s tem navaja E. Kržišnik (1994: 70) zgled *zadeti v črno*, kjer naj bi šlo (Toporišič 1982: 96) za vezavo, namreč 'zadeti črni del tarče'. Po analogiji bi predvidevali vezavno razmerje tudi za *zadeti v živo koga*, vendar dejanski pomen frazema 'zelo prizadeti koga' kaže na primično skladenjsko razmerje.

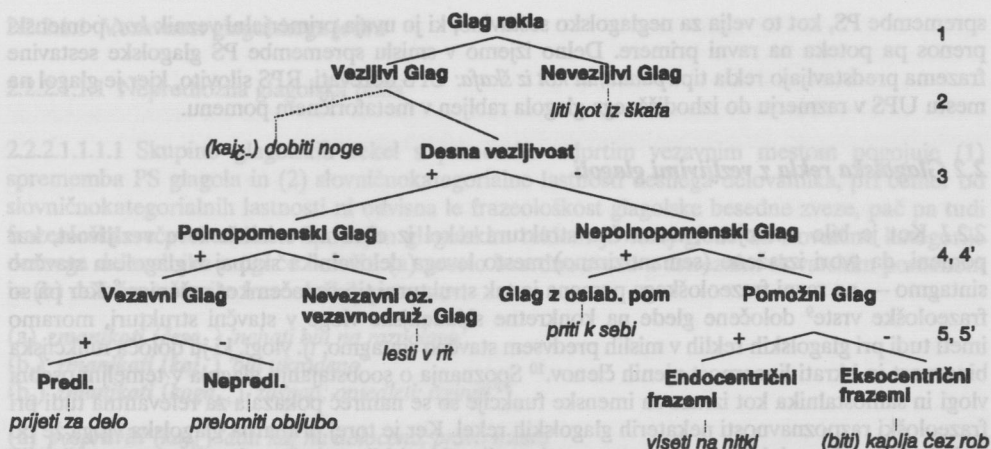
pri določanju frazemskih mej, kot se je pokazalo pa tudi pri presojanju nekaterih besednih zvez kot frazeoloških sploh. Na podlagi skladenjske členitve je namreč mogoče določiti posamezne strukturne tipe glagolskih rekel, ki glede na formalno zgradbo ustrezajo prostim glagolskim besednim zvezam, t. i. glagolskim frazam (Toporišič, 1984: 472-473). Osnova za tako ločevanje so nam bile vezljivostne lastnosti glagolskega jedra frazema, na podlagi tega pa ločitev glagolskih rekel z vezljivimi in nevezljivimi glagoli. Glede na večbesedno formalno zgradbo frazema so nevezljivi glagoli frazemsko določeni z obvezno lastnostjo glagolskega dejanja, npr. *liti kot iz škafo*, medtem ko nestavčna struktura rekel iz obravnave izloča levo vezljivost.

V okviru desne vezljivosti je treba zaradi nepričakovanih skladenjskih odnosov na ravni frazem — homonimna prosta besedna zveza (gl. op. 3), predvsem za razmejitev nepolno- od polnopomenskih glagolov in delitev v okviru nepolnopomenskih glagolov kot sestavin frazema, nujno upoštevati tudi nepričakovano⁴ razmerje med glagolsko sestavino besedne zveze (t. i. izhodiščnim glagolom) in glagolom, ki se pri določanju pomenskosestavinske zgradbe pojavi na mestu uvrščevalne pomenske sestavine — gre za razmerje med slovarskim in frazeološkim pomenom glagola. V teh primerih združuje skladenjska tipologija glagolskih rekel dve vrsti kriterijev: (a) **strukturni**, ki je na podlagi vezljivostnih lastnosti glagolskega jedra osnova za določanje glagolskih rekel z vezljivimi in nevezljivimi glagoli, v okviru polnopomenskih glagolov pa glagolskih rekel s predložnim glagolskim morfemom in nepredložnih glagolskih rekel, ter (b) **pomenskosestavinski**, ki je z uporabo teorije pomenskih sestavin osnova za ločevanje nepolno- od polnopomenskih glagolov kot sestavin frazema ter v okviru prvih še za delitev glagolskih rekel z glagoli z oslavljenim pomenom, npr. *priiti k sebi*, in glagolskih rekel s pomožnimi glagoli. Kot posebno podskupino v okviru rekel s pomožnimi glagoli lahko upoštevamo tudi povedkovniška rekla, za katera velja, da se vedno pojavljajo ob glagolu *biti*, pri čemer je glagol kot pomensko jedro izključen iz frazema, kar povedkovniška rekla vključuje v skupino t. i. eksocentričnih frazemov,⁵ npr. (*biti*) *kaplja čez rob*, obenem pa ločuje od glagolskih rekel s pomožnimi glagoli, kjer se pomožnik vedno pojavlja kot pomensko jedro frazema in gre torej za endocentrične frazeme, npr. *dati roko na srce*.

V okviru rekel s polnopomenskimi glagoli ločimo primere z vezavnimi in nevezavnimi glagoli. Ker imajo vezavni glagoli lahko na desni strani dopolnilo v katerem koli neimenovalniškem sklonu, bomo govorili o nepredložnih glagolskih reklah, npr. *prelomiti oblubo*, in glagolskih reklah s predložnim glagolskim morfemom, npr. *prijeti za delo*. Prvi so še nadalje členjeni glede na semantično zapolnitev +/- desnega delovalniškega mesta, npr. *napeti (koga) : napeti ušesa*, in glede na število delovalniških oz. delovalniških in okoliščinskih mest: *pustiti času čas, pognati denar v zrak*. Nevezavne glagole v besednozvezni strukturi določajo okoliščine glagolskega dejanja, npr. *lesti (komu) v rit*, seveda pa imamo okoliščine lahko tudi ob vezavnih glagolih, npr. *usekati mimo*. Vse to bo v nadaljevanju podrobneje obdelano, sicer pa je povedano mogoče ponazoriti z naslednjo preglednico:

⁴ V tem primeru seveda v smislu osnovne definicijske lastnosti frazemov, tj. spremembe pomenskih sestavin vsaj ene od sestavin frazema.

⁵ Na možnost takega poimenovanja me je opozorila A. Vidovič Muha, sicer pa v ESJ (Toporišič, 1992: 36 in 38) za **eksocentričen** beremo: »/.../ Kar ima drugačno vlogo kakor njegove sestavine, npr. zveza *dobrega srca* kot pridevniška besedna zveza,« za **endocentričen** pa: »/.../ Npr. o besedni zvezi, ki pripada isti vrsti kakor njen jedrni del, npr. *majhna hiša* je samostalniška zveza, *hiša* sama pa tudi (le da gola) /.../«

Legenda:

- 1 — Vezljivostne lastnosti glagolskega jedra
- 2 — Leva/Desna vezljivost
- 3 — Sprememba pomenskih sestavin izhodiščnega glagola
- 4 — Vezavnost +/-
- 4' — Izražanje dodatnih pomenskih lastnosti izhodiščnega glagola +/-
- 5 — Predložnost +/-
- 5' — Vključenost glagolskega jedra v frazem +/-

1.2 Predstavitev pomenske tipologije glagolskih (kot tudi prislovnih) rekel temelji na teoriji pomenskih sestavin.⁶ Na ta način je namreč mogoče dokazati, "/ .../ da je tako pri besedah kot pri reklih proces opomenjanja identičen: tudi frazeološki kot predmet(nost)ni pomen je mogoče izraziti z relevantnim izborom pomenskih sestavin (PS) in ustrezno hierarhično ureditvijo. Tako tudi za frazeološki pomen velja 'P' → UPS/xRPS; vsak frazeološki pomen vsebuje uvrščevalno pomensko sestavino (UPS), ki je neposredna nadpomenka in skladenjsko vodilni člen, in tolikšno število razločevalnih pomenskih sestavin (RPS), da je dosežena pomenska neprekrivnost na izrazni ravni v okviru uvrščevalne pomenske sestavine." (Vidovič Muha, 1988: 84.) Pri navajanju pomenskosestavinskih zgradb ob posameznih reklih izhajam v glavnem (kjer je to mogoče) iz razlag, kot so navedene v SSKJ.⁷

2 Tipologija glagolskih rekel

2.1 Glagolska rekla z nevezljivimi glagoli

Za zapolnitev večbesedne strukture rekel z nevezljivimi glagoli tipa *deževati*, *treskati* ipd. pričakujemo ob glagolu prislovno določilo. Predvidenemu strukturnemu tipu ustrezajo primerjalna glagolska rekla, npr. *deževati, kot bi se oblak utrgal*: UPS deževati, RPS silovito; *deževati kot za stavo*: UPS deževati, RPS neprenehoma/silovito. Glagolsko jedro je pomensko sicer vključeno v frazem, kot to velja za primerjalne frazeme sploh, vendar na ravni frazeološkega pomena ne prihaja do

⁶ O pomenskih sestavinah so pri nas pisali J. Orešnik (1972), J. Toporišič (1980, 1981 in 1984) in A. Vidovič Muha (1986 in 1988). Za razliko od prvih dveh avtorjev, ki izhajata iz t. i. komponentne (sestavinske) analize, ki ne predvideva odvisnostnega razmerja med pomenskimi sestavinami, pojmuje A. Vidovič Muha (1988: 91) pomenske sestavine kot hierarhično urejene pomenskorelevantne lastnosti — »relevantne v smislu razločevalnosti pomena znotraj neposredne nadpomenke razlagane besede, t. i. uvrščevalne pomenske sestavine.«

⁷ Slovar slovenskega knjižnega jezika (?1994). Ljubljana: SAZU.

spremembe PS, kot to velja za neglagolsko sestavino, ki jo uvaja primerjalni veznik *kot*, pomenski prenos pa poteka na ravni primere. Delno izjemo v smislu spremembe PS glagolske sestavine frazema predstavljajo rekla tipa *padati/liti kot iz škafa*: UPS deževati, RPS silovito, kjer je glagol na mestu UPS v razmerju do izhodiščnega glagola rabljen v metaforičnem pomenu.

2.2 Glagolska rekla z vezljivimi glagoli

2.2.1 Kot je bilo omenjeno, nestavčna struktura rekel iz obravnave izloča **levo vezljivost**, kar pomeni, da tvori izraženo (semantizirano) mesto levega delovalnika skupaj z glagolom stavčno sintagmo — na ravni frazeološkega pomena je tak strukturni tip označen kot rečenica.⁸ Ker pa so frazeološke vrste⁹ določene glede na konkretne skladenjske vloge v stavčni strukturi, moramo imeti tudi pri glagolskih reklih v mislih predvsem stavčno sintagmo, tj. vlogi, ki ju določa funkcijska binarnost in hkrati linearnost njenih členov.¹⁰ Spoznanja o soobstajanju glagola v temeljni osebni vlogi in samostalnika kot izraza za imenske funkcije so se namreč pokazala za relevantna tudi pri frazeološki razpoznavnosti nekaterih glagolskih rekel. Ker je torej primarna glagolska vloga že po definiciji stavčna, lahko tudi pomen nekaterih glagolskih rekel razberemo samo, če jih »ustavčimo«. Tako mora za ustrezno realizacijo frazeološkega pomena prvi delovalnik izražati določene slovnickokategorialne lastnosti, kot sta denimo podspol človeško in živo+/- (*kdo*_{ε+}) *izgubiti glavo*; (*kdo*_{ε+}) *prijeti za delo*; (*kdo*_{ε+}) *iti z glavo skozi zid* itd.

V nekaterih primerih je lahko odvisnost glagolskega jedra od osebkovega mesta izkazana do te mere, da ne moremo več govoriti o reklu, saj postane prvi delovalnik sestavni del frazema. Tako je frazem (*kaj*_ε) *imeti/dobiti noge* razpoznaven v pomenu *'izginjati samo od sebe'* le, če prvi delovalnik izpolnjuje pogoj podspol človeško-, saj poteka sprememba pomenskosestavinske zgradbe s pomočjo prenosa lastnosti živih bitij na nežive, in sicer prek prisojevalnega razmerja. Šele ko je izpolnjen ta pogoj, lahko dobi frazem v različnem pomenskem okolju drugačne oz. dodatne PS: *V naši hiši imajo ključi noge* — *'izginjajo sami od sebe'* — *'nikoli ne vemo, kje so'*; *V Ljubljani imajo bicikli noge* — *'izginjajo sami od sebe'* — *'jih veliko pokradejo'* (117). Nadalje je npr. mogoče ugotoviti, ali zahteva glagolsko jedro na mestu prvega delovalnika abstraktno, kot (*življenje/delo*) *viseti na nički*, (*trud/prizadevanja*) *iti v nič*, ali konkretno pojavnost, kot (*kdo*) *prelomiti obljubo*, (*kdo*) *vreči (koga) ven* itd.

2.2.2 V okviru **desne vezljivosti** je za nadaljnjo členitev glagolskih rekel pomembno predvsem razmerje med glagolsko sestavino besedne zveze, t. i. izhodiščnim glagolom oz. njegovim slovarskim pomenom, in glagolom, ki se pri določanju pomenskosestavinske zgradbe pojavi na mestu UPS. Kot je omenjeno, je na osnovi tega mogoče ločiti glagolska rekla s polnompomenskimi in nepolnompomenskimi glagoli.

2.2.2.1 Zdi se, da glagolska rekla s *polnompomenskimi glagoli*¹¹ določa nujnost spremembe PS glede na slovarski pomen glagola, in sicer ne glede na desno dopolnilo, prim. *pojesti besedo*: UPS **ne izpolniti**, RPS obljube. Tako pri oblikovanju frazeološkega pomena kot tudi že v svoji izhodiščni (besednozvezni) vlogi ti glagoli ne izražajo zgolj slovnickopomenskih, pač pa tudi predmetnompomenske lastnosti. Te vrste rekla so obravnavana v dveh temeljnih skupinah: najprej vezavna, in sicer nepredložna in s predložnim glagolskim morfemom, nato pa še nevezavna oz. vezavnodružljiva glagolska rekla.

⁸ J. Toporišič (1973/74: 274): ».../ rečenica ima stavčno strukturo, natančneje rečeno strukturo povedi /.../«

⁹ J. Toporišič (1973/74: 276).

¹⁰ Spoznanja o tem najdemo v delih R. F. Mikuša, pozneje predstavljena v razpravi A. Vidovič Muha (1994).

¹¹ J. Toporišiču so polnompomenski, sam jih imenuje predmetnompomenski (1982: 104), vsi tisti glagoli, ki so pomensko samostojni in ne zahtevajo povedkovega določila (1984: 473).

2.2.2.1.1 Vezavnost glagolskega jedra

2.2.2.1.1.1 Nepredložna glagolska rekla

2.2.2.1.1.1.1 Skupino glagolskih rek el s pomensko odprtim vezavnim mestom pogojuje (1) sprememba PS glagola in (2) slovničnokategorialne lastnosti desnega delovalnika, pri čemer od slovničnokategorialnih lastnosti ni odvisna le frazeološkost glagolske besedne zveze, pač pa tudi frazeološka večpomenskost. Spodnjim glagolskim reklom je torej glede na slovnične kategorije desnega delovalnika mogoče določiti (a) prosto besedno zvezo z ustreznim slovarskim pomenom in (b) določeno število frazeoloških pomenov:

- (a) *zmanjkati* (česa_z) 'nehati biti na razpolago'
- (b₁) *zmanjkati* (kaj_z) 'biti ukradeno'
- (b₂) *zmanjkati* (koga_{z+}) 'zaspati; omedleti; izginiti'¹²

- (a) *pospraviti* (kaj_z) 'dati kaj na določeno, pravo mesto'
- (b) *pospraviti* (koga_{z+}) 'usmrtiti'

- (a) *napumpati* (kaj_z) 'načrpati'
- (b₁) *napumpati* (koga_{z+}) za kaj 'izprosi ti kaj pri kom'
- (b₂) *napumpati* (koga_{z+}) 'prevariti; nalagati'

- (a) *dobiti* (kaj_z) 'postati imetnik česa'
- (b) *dobiti* (koga_{z+}) 'biti uspešen v iskanju koga, ki se tega izogiba'

2.2.2.1.1.1.2 Za naslednjo skupino glagolskih rek el je prav tako značilna sprememba PS glagola, vezavno mesto pa mora biti semantizirano; samostalnik torej ohranja svoje prvotne PS tudi v okviru glagolskega rek la — glede na stopnjo pomenske zlitosti gre torej za skupe:¹³ *tehtati situacijo*: UPS ocenjevati, RPS situacijo; *ujeti poanto*: UPS razumeti, RPS poanto; *prelomiti oblubo*: UPS ne izpolniti, RPS oblube; *pus tii pijačo*: UPS prenehati piti, RPS alkoholne pijače; *pospraviti zrezek*: UPS pojesti, RPS zrezek; *potolči nasprotnika*: UPS premagati, RPS nasprotnika; *potolči rekord*: UPS preseči, RPS rekord. Da je frazeološkost omenjenih zvez pogojena s konkretno semantično zapolnitvijo vezavnega mesta, je mogoče dokazati tudi z njegovo zamenjavo, npr. *tehtati situacijo* : *tehtati paket*; *ujeti poanto* : *ujeti piča*.

2.2.2.1.1.1.3 Samostojno skupino tvorijo rek la, kjer sta obe sestavini frazema (glagolska in neglagolska) pomensko določeni. Pri določanju pomenskosestavinske zgradbe se to kaže v spremembi PS tako pri glagolu kot pri desnem delovalniku. Te vrste rek la ustrezajo definicijskim lastnostim sklopa ali zrasleka:¹⁴ *izgubiti glavo*: RPS ravnati, RPS nerazsodno; *izgubiti nit*: UPS prekiniti, RPS misel, potek, kontinuiteto dejanja; *napeti ušesa*: UPS poslušati, RPS pozorno; *potegniti črto*: UPS pregledati/premisliti, RPS kritično; *podreti kupček*: UPS izdihniti, RPS zrak, pline iz želodca / .../ (SSKJ: 1273); *pojesti besedo*: UPS ne izpolniti, RPS oblube; *pobrati šila in*

¹² V obeh primerih frazeoloških pomenov se nam zastavlja vprašanje, ali ne gre vendarle za stavčne strukture, torej rečenice. V primeru (b₂) *Toneta je zmanjkalo*, je *Tone* sicer predmet v roditeljski, dejansko pa gre za logični osebek, medtem ko je v primeru (b₁) *Knjiga je zmanjkala*, *knjiga* osebek v ustreznem sklonu. V obeh primerih je pomožnik obvezna sestavina.

¹³ Po A. Vidovič Muha (1988: 85-86) je »z/a besedno zvezo, ki se uvršča med skupe, značilno, da je vsaj ena izmed besed, v veliki večini je to jedrna, pomenskosestavinsko predvidljiva, /.../ tudi v skupu ohrani pomenske sestavine svojega osnovnega pomena; druga beseda (več besed) pa v besedni zvezi z lastnostjo skupa dobi nove (metaforične, metonimične ipd.) pomenske sestavine /.../«

¹⁴ Po A. Vidovič Muha (1988: 85-86) so sklopi tiste besedne zveze, kjer »sta obe skupini PS izrazno neprekrivni z besedami iz besedne zveze, kar pomeni, da imajo posamezne besede iz besedne zveze drugačne PS, kot jih imajo v sklopu, /.../ vendar vedno z ohranjenjo (razvidno) asociativno pojto. /.../ Tudi v besednih zvezah z lastnostjo zrasleka sta obe skupini /PS/ izrazno neprekrivni z besedami iz besedne zveze /.../; razlika med sklopi in zrasleki je vezana na nepredvidljivost /PS/ besed iz zrasleka /.../«

kopita: UPS oditi, RPS naglo; *umiti si roke*: UPS ne sprejeti odgovornosti, RPS za ne popolnoma prostovoljno dejanje.

2.2.2.1.1.1.4 V skupini glagolskih rekel z vezavnimi glagoli, ki izkazujejo dve desni delovalniški mesti, lahko pa tudi desni delovalnik in okoliščine, ločimo dva podtipa:

- (a) semantizirani sta obe vezavni mesti: *pustiti času čas*: UPS prepustiti, RPS (kaj) naključju; vezavno in primično mesto: *pognati denar v zrak*: UPS porabiti denar, RPS nekoristno;
- (b) pri dvojni vezavi ali vezavi in primiku je lahko samo z imenskimi kategorijami omejeno le eno mesto, medtem ko mora biti drugo semantizirano: *pripraviti (komu_{ε+}) teren*: UPS omogočiti, RPS (komu) ugodne okoliščine glede na kakšno dejanje; *presekati (komu_{ε+}) pot*: UPS preprečiti, RPS (komu) uresničenje česa; *vreči (komu_{ε+}) kost*: UPS spodbuditi zanimanje, RPS (koga) z necelovito informacijo; *napraviti križ čez (kaj_ε)*: UPS končati/prenehati, RPS (kaj/s čim); *držati (koga_{ε+}) za vrat*: UPS prisiliti, RPS (koga) k določenemu ravnanju; *vreči (koga_{ε+}) iz tira*: UPS povzročiti, RPS (pri kom) negativen čustven odziv.

Odvisnost frazeološkega pomena od semantične zapolnitve desnega delovalniškega mesta je mogoče dokazati tudi z njegovo zamenjavo. Pri tem lahko prihaja do:

- (a) spremembe frazeološkega pomena: *pognati denar v zrak* — 'nekoristno ga porabiti' : *pognati hišo v zrak* — 'razstreliti jo'; *vleči oči nase* — 'privlačiti' : *vleči obleko nase* — 'oblačiti se (hitro)';
- (b) izgube frazeološkega pomena: *pognati denar v zrak* — 'nekoristno ga porabiti' — *pognati žogo v zrak* — 's silo povzročiti, da preide žoga po zraku na drugo mesto'; *vleči oči nase* — 'privlačiti' : *vleči deko nase* — 'pokrivati se'; *vreči (komu_{ε+}) kost* — 'spodbuditi zanimanje (koga) z necelovito informacijo' : *vreči psu kost* — 'dati psu kost'.

2.2.2.1.1.1.5 Kadar so ob glagolskem jedru z vezavnim glagolom izražene zgolj okoliščine, prihaja do spremembe PS vsaj pri eni sestavini glagolskega rekla: *usekati mimo*: UPS (s povedanim) zgrešiti, RPS bistvo; *povedati naravost*: UPS povedati, RPS brez prikrievanja, olepšav; *vleči na ušesa*: UPS poslušati, RPS skrivoma — zdi se, da predložno prislovno določilo kot sestavina frazema kaže na vezavno družljivost. Glede tega prim. še nevezavna oz. vezavnodružljiva glagolska rekla.

2.2.2.1.1.2 Pri *reklih s predložnim glagolskim morfemom* imamo opraviti s prostim glagolskim morfemom, ki pomensko sodi h glagolu, saj mu lahko popolnoma spremeni pomen, npr.: *prijeti za delo*: UPS začeti, RPS delati; *prijeti za lopato*: UPS začeti, RPS kopati; *prijeti za pero*: UPS začeti, RPS pisati. Tudi v teh primerih je frazeološka razpoznavnost pogojena s slovničnokategorialnimi lastnostmi desnega delovalnika, npr.: *pometati s (kom_{ε+})* 'slabo ravnati' : *pometati (s čim_ε)* 'čistiti'.

2.2.2.1.2 Frazeološkost *glagolskih rekel z nevezavnimi glagoli* je pogojena z lastnostmi oz. okoliščinami glagolskega dejanja. Te vrste glagolska rekla strukturno določajo predvsem glagoli premikanja in predložna prislovna določila. Pri tem je sprememba PS lahko vezana na eno ali obe sestavini frazema: *oditi/ostati z dolgim nosom*: UPS oditi/ostati, RPS razočaran; *iti (komu_{ε+}) na led*: UPS pustiti se, RPS (komu) nehote prevarati, ukaniti; *lesti (komu_{ε+}) v rit*: UPS izkazovati, RPS (komu) pretirano prijaznost, da bi si pridobil naklonjenost.

Rekla tipa *vleči na ušesa* in *pognati denar v zrak* so zgornjim strukturno precej podobna, saj gre v vseh primerih za t. i. vezavno družljivost, le da so glagoli v omenjenih tipih potencialno prehodni, medtem ko nevezavni glagoli ne zahtevajo predmetnih dopolnil.

2.2.2.2 Glagolska rekla z nepolnopomenskimi glagoli

Na ravni proste besedne zveze so v skladu s spoznanji J. Toporišiča (1984: 473) nepolnopomenski tisti glagoli, ki potrebujejo za ustrezno pomensko realizacijo desno določilo. Kadar so taki (tj. izhodiščno nepolnopomenski) glagoli del glagolskega rekla, se njihova nepolnopomenskost pri določanju pomenske sestavinske zgradbe kaže v glagolskem primitivu na mestu UPS, npr. *dati roko*

na srce: UPS **biti**, RPS odkritosrčen, glede na stopnjo pomenske zlitosti pa gre vedno za skupe (gl. še op. 13). Nepričakovanost skladienskega načina je tu v formalnem vezavnem razmerju med glagolsko in neglagolsko sestavino besedne zveze.¹⁵ Zgolj kopulativno funkcijo takih glagolov na ravni frazeološkega pomena je mogoče dokazati tudi z enobesedno sopomenko, vsaj v večini primerov našega gradiva: *vleči oči nase*: UPS **biti**, RPS privlačen — *privlačiti*.

Pri preučevanju frazeološkega gradiva se je pokazala nujnost ločevanja tudi v okviru nepolnopomenskih glagolov, in sicer na prave pomožne glagole in glagole z oslavljenim pomenom.

2.2.2.2.1 V nekaterih primerih izhodiščni glagoli formalno niso nujno nepolnopomenski — v večini primerov iz našega gradiva gre za glagole premikanja —, medtem ko jih na ravni frazeološkega pomena (na mestu UPS) zastopajo fazni glagoli, glagoli duševnega stanja, razpoloženja itd.¹⁶ Te vrste glagolska rekla tvorijo v okviru nepolnopomenskih glagolov samostojno skupino t. i. *glagolskih rekel z glagoli z oslavljenim pomenom*,¹⁷ npr. razpoloženja: *dati si duška*: UPS sprostiti čustveno energijo, RPS v zvezi s čim; hotenja: *dati življenje (za koga)*: UPS umreti, RPS namenoma (za koga), *iti z glavo skozi zid*: UPS hoteti doseči, RPS nemogoče; zaznavanja: *prihajati si na jasno*: UPS spoznavati, RPS dejansko stanje glede česa; razmišljanja: *priiti na misel*: UPS zavedati se, RPS misli, ideje, v zavesti; duševnega stanja: *priiti k sebi*: UPS postati, RPS psihično in fizično sposoben za (kaj); fazni: *preiti k stvari*: UPS spregovoriti, RPS o bistvenem itd. Kot je razvidno iz primerov, se v vlogi izhodiščnega glagola pojavljajo glagoli, ki navadno ne nastopajo v pomožniških vlogah. J. Toporišič (1982: 108-110) kot merilo za določanje takih »manj očitnih pomožniških vlog« navaja možnost zamenjave glagola s katerim od »priznanih« pomožnikov, ne pa morda s katerim koli glagolom. Prim. še: *vstopiti v samostan* — 'postati menih'; *hoditi s kom* — 'imeti ljubezensko razmerje'.

2.2.2.2.2 Druga samostojna skupina rekel v okviru nepolnopomenskih glagolov so *glagolska rekla s pomožnimi glagoli*. V primerjavi z glagoli z oslavljenim pomenom so to tisti glagoli, ki imajo na mestu UPS v razmerju do izhodiščnega glagola vedno pomožnik *biti*, eventualno še kak drug glagolski primitiv. Nadaljnja členitev glagolskih rekel s pomožnimi glagoli pa temelji na vključenosti oz. izključenosti pomožnega glagola kot pomenskega jedra iz frazema.

2.2.2.2.2.1 Kadar je pomožni glagol vključen v frazem, govorimo o *endocentričnih glagolskih reklah*, npr. *dati roko na srce*: UPS **biti**, RPS odkritosrčen; *imeti (vedno) polno rit*: UPS imeti/biti, RPS (vedno) vsega dovolj/sit; *ne imeti se kam dati*: UPS **biti**, RPS brez primerne prostora za določen čas. Frazem lahko razumemo tudi v pomenu 'dologočasiti se', pri čemer se spremeni tudi njegova pomenskosestavinska zgradba: UPS ne imeti, RPS primerne opravila za določen čas; *imeti (kaj) na obeh*: UPS **biti** RPS pozoren (na kaj); *imeti/biti karakter*: UPS **biti**, RPS dosledna, karakterna oseba.

2.2.2.2.2.2 Kadar je pomožni glagol kot pomensko jedro izključen iz frazema, govorimo o *eksocentričnih reklah*. Z vidika frazeoloških vrst sodijo sem povedkovniška rekla, ki so kot razvijajoča (frazeološka) stavčnočlenska besedna vrsta vedno vezani na pomožni glagol, ob katerem — v vlogi povedkovniških rekel — nastopajo samostalniške in pridevniške stalne besedne zveze. Kot taka lahko povedkovniška rekla najdemo zgolj na mestu povedkovega določila in

¹⁵ Po J. Toporišiču (1982: 87) so namreč pomožni glagoli neprehodni. Glede tega A. Vidovič Muha (1984: 149) ugotavlja: »iz česar seveda sledi, da razmerje med katerim koli pomožnikom in njegovim desnim določilom ne more biti vezavno.«

¹⁶ J. Toporišič (1982: 101) na podlagi t. i. dodatnih pomenskih lastnosti, ki naj bi jih nekateri glagoli izražali, oblikuje 14 pomenskih skupin: možnosti, nujnosti, presoje, hotenja, pomoči, zapovedi, upravičenosti, dovoljenja, duševnega stanja, fazni, navade, razpoloženja, obvladanja, zaznavanja.

¹⁷ Po izledkih A. Vidovič Muha (1993: 43-44) ima pojasnilo z *oslavljenim pomenom* že SSKJ (Ljubljana: SAZU: 1969, 1975, 1980, 1991 in ²1994), opozarja pa predvsem na slovnično oz. vezno vlogo glagola. Pojavlja se v zvezi z izglagolskim samostalnikom, npr. *nizati uspehe* — uspevati; *obmetavati z grožnjami* — groziti, v zvezi s samostalnikom, ki pomeni stanje, npr. *občutiti lakoto* — biti lačen itd.

samostalniškega prilastka, nikoli pa v vlogi osebk, ne da bi pri tem izgubila frazeološki pomen, npr. *(biti) kaplja čez rob*: UPS (biti) stanje, RPS zaradi katerega se ne more več ostati neprizadet; *(biti) (koga) same oči*: UPS (biti) RPS začuden/suh; *(biti) fant in punca*: UPS imeti, RPS ljubezensko razmerje; *(biti) redkih besed*: UPS biti, RPS molčeč, redkobeseden; *(biti) mahnen na kaj*: UPS biti, RPS navdušen nad čim.

3 Tipologija prislovnih rekel

3.1 Prislovna rekla je mogoče obravnavati z dveh vidikov, in sicer s skladijskega in glede na pomen, ki ga izražajo.

S **skladijskega vidika** je glede na notranjo strukturo prislovnih rekel mogoče dokazati, da je njihova frazeološka razpoznavnost kot tudi frazeološka večpomenskost pogojena z glagolskim jedrom, čeprav glagol nikoli ni sestavni del prislovnega frazema.¹⁸ Prislovna rekla so torej glede na spremembo glagolskega jedra potencialno večpomenska. Tako dobi npr. reklo *v tri dni* ob različnih pomenskih skupinah glagolov naslednje možne pomene:

- (a) ob glagolih rekanja: *v tri dni govoriti*: UPS (govoriti), RPS brez smisla;
- (b) ob glagolih čustvenega stanja: *v tri dni jokati*: UPS (jokati), RPS brez vzroka;
- (c) ob glagolih premikanja: *v tri dni se voziti*: UPS (voziti se), RPS brez cilja.

Prim. še z *obema rokama podpisati*: UPS (podpisati), RPS z navdušenjem, z *obema rokama sprejeti*: UPS (sprejeti), RPS z navdušenjem : z *obema rokama se okleniti*: UPS (okleniti se), RPS trdno.¹⁹

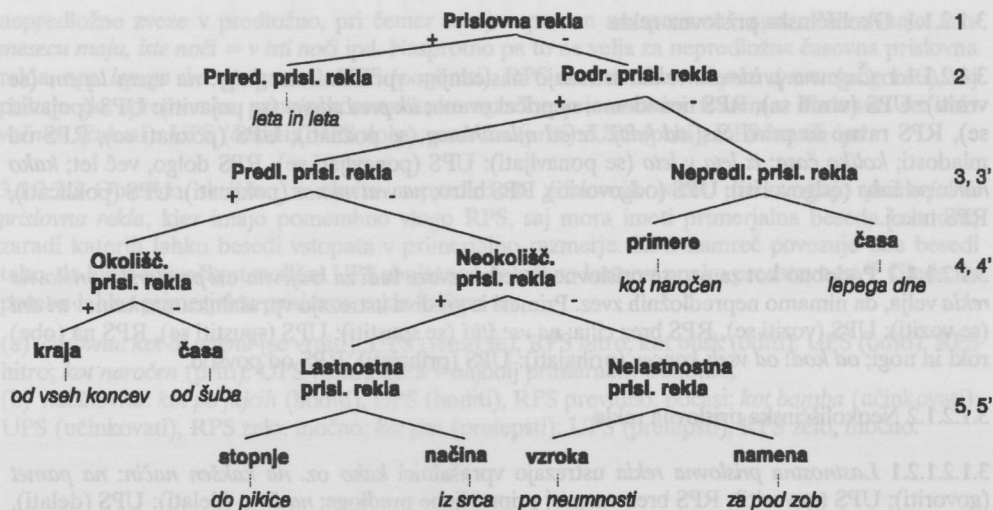
Kadar imamo prislovno reklo v vlogi razvijajočega stavčnega člena ob pridevniku, določa jedru količino, mero ali stopnjo: *sto na uro* bolje 'veliko bolje'; *do besede/pike* enak 'popolnoma enak'; *od hudiča* zvit 'zelo prebrisan'.

Ovisnost prislovnih rekel od jedra, ki ga določajo, nam omogoča tudi ločevanje frazeoloških od homonimnih prostih besednih zvez: *na ves glas* (se hvaliti) — 'pretirano' : *na ves glas* (prepevati) — 'glasno'; *na črno* (delati) — 'v nasprotju z zakoni' : *na črno* (prebarvati) — 's črno barvo'.

Pomenska tipologija prislovnih rekel temelji na pomenskih skupinah prostih prislovnih besednih zvez, t. i. prislovnih fraz (Toporišič, 1982: 64-82), posamezni strukturni tipi pa so določeni glede na skladijska razmerja med prvimi frazema. Tako lahko vsa prislovna rekla glede na to, ali je ena (več) prvin oblikovno odvisnih od druge, ločimo na priredna in podredna. Podredna so lahko predložna ali nepredložna. Med slednja sodijo nekatera časovna in primerjalna prislovna rekla. Predložna prislovna rekla so lahko glede na pomen okoliščinska in neokoliščinska. Okoliščinska lahko še nadalje ločimo na krajevna in časovna prislovna rekla, neokoliščinska pa na lastnostna in nelastnostna. Med lastnostna sodijo prislovna rekla stopnje in načina, med nelastnostna pa prislovna rekla vzroka in namena. Vse skupaj lahko ponazorimo z naslednjo preglednico:

¹⁸ Frazeološka izključenost glagola kot pomenskega jedra prislovna rekla skupaj s povedkovniškimi (*biti kaplja čez rob*) in pridevniškimi (*ulica polna življenja*) — med slednjimi so izključeni primerjalni frazemi (*bled kot smrt* 'zelo bled'; *zabit kot štanga* 'zelo neumen') — uvršča v skupino eksocentričnih frazemov.

¹⁹ Če hočemo besedno zvezo razumeti kot frazeološko (in ne samo kot stalno — glede tega glej še op. 2), jo moramo vključiti v sobesedilo. V gradivu imamo ob frazemu na mestu delovalnika abstraktno predmetnost: z *obema rokama se okleniti priznanja* 'popolnoma sprejeti priznanje'. Seveda pa je v tem primeru glagol sestavni del frazema, zato ga imamo lahko za glagolskega.

Legenda:

- 1 — Prirednost +/-
- 2 — Predložna prislovna rekla +/-
- 3 — Okoliščinska prislovna rekla +/-
- 3' — Prislovna rekla primere/časa
- 4 — Prislovna rekla kraja/časa
- 4' — Lastnostna prislovna rekla +/-
- 5 — Prislovna rekla stopnje/načina
- 5' — Prislovna rekla vzroka/namena

3.1.1 Vsi primeri *prirednih prislovnih rekel*, ki jih izkazuje naše gradivo, določajo količino oz. kratnost glagolskega dejanja, kar jih pomensko uvršča med količinska prislovna rekla: *še pa še* (govoriti) — 'veliko'; *leta in leta* (upati) — 'dolgo časa, vrsto let'; *spet in spet* (uhajati) — 'večkrat, vztrajno'.

3.1.2 *Podredna prislovna rekla*

3.1.2.1 V zvezi s *predložnimi prislovnimi reki* tipa *na lepem, iz srca, na tešče, po domače* ipd., torej kadar gre za strukturo predlog + X in je X ena sama beseda, se pogostokrat zastavlja vprašanje upravičenosti priključitve takih zvez med frazeološke. J. Toporišič (1973/74: 274-275) skuša njihovo frazeološko utemeljiti z dejstvom, da gre za okrajšave prvotnih dvo- ali večbesednih fraz, npr. *na lepem* — *na vsem lepem, na glas* — *na ves glas*. S priključitvijo definicijske lastnosti frazemov, da je namreč pomen frazema nepredvidljiv iz vsote pomenov posameznih sestavin, pa je mogoče izločiti tiste predložne prislovne besedne zveze, za katere je značilna le stalna oblika (ustaljenost), npr. *na tešče* (vzeti): UPS vzeti, RPS na tešče; *po resnici* (povedati): UPS povedati, RPS resnico — glede na stopnjo pomenske zlitosti govorimo o sestavah. Na osnovi tega je torej mogoče ločiti stalne besedne zveze (gl. še op. 2) od frazeoloških, kjer dejansko prihaja do spremembe pomenskosestavinske zgradbe, npr. *na tone* (znositi): UPS znositi, RPS veliko; *iz srca* (povedati):²⁰ UPS povedati, RPS kot resnično čuti in misli; *na črno* (delati): UPS delati, RPS v nasprotju z zakoni itd.

3.1.2.1.1 Okoliščinska prislovna rekla

3.1.2.1.1.1 Časovna prislovna rekla ustrezajo naslednjim vprašalnicam: *kdaj: na vsem lepem* (se vrniti): UPS (vrniti se), RPS nenadoma, nepričakovano; *tik pred zdajci* (se pojaviti): UPS (pojaviti se), RPS ravno še pravi čas; *od kdaj: že od mladih nog* (se poznati): UPS (poznati se), RPS od mladosti; *koliko časa: iz leta v leto* (se ponavljati): UPS (ponavljati se), RPS dolgo, več let; *kako hitro: od šuba* (odgovoriti): UPS (odgovoriti), RPS hitro; *na vrat na nos* (poklicati): UPS (poklicati), RPS takoj.

3.1.2.1.1.2 Podobno kot za proste prislovne besedne zveze tudi za *krajevna oz. prostorska prislovna rekla* velja, da nimamo nepredložnih zvez. Primeri iz gradiva ustrezajo vprašalnicama: *kam: v tri dni* (se voziti): UPS (voziti se), RPS brez cilja; *na vse štiri* (se spustiti): UPS (spustiti se), RPS na (obe) roki in nogi; *od kod: od vseh koncev* (prihajati): UPS (prihajati), RPS od povsod.

3.1.2.1.2 Neokoliščinska prislovna rekla

3.1.2.1.2.1 Lastnostna prislovna rekla ustrezajo vprašalnici *kako oz. na kakšen način: na pamet* (govoriti): UPS (govoriti), RPS brez vnaprej pripravljene predloge; *na črno* (delati): UPS (delati), RPS v nasprotju z zakoni; *na tihem* (upati) UPS (upati), RPS prikrito.

3.1.2.1.2.1.1 Vprašalnici *kako zelo* ustrezajo lastnostna prislovna rekla, ki označujejo količino lastnosti. Glede na ustrezne proste prislovne zveze jih lahko označimo tudi kot **stopnjevalna prislovna rekla**: *za sto osemdeset stopinj* (se spremeniti): UPS (spremeniti se), RPS popolnoma; *do zadnjega* (se sleči): UPS (sleči se), RPS popolnoma; *na milost in nemilost* (se prepustiti): UPS (prepustiti se), RPS popolnoma; *na ves glas* (se hvaliti): UPS (hvaliti se), RPS pretirano.

3.1.2.1.2.1.2 Skupino lastnostnih prislovnih rek el s sestavino, ki označuje del človeškega telesa, uvrščamo v obsežen korpus t. i. *somatičnih frazemov*:²¹ *z obema rokama* (podpisati): UPS (podpisati), RPS z navdušenjem; *z drugimi očmi* (gledati): UPS (gledati), RPS z drugačnim odnosom in pričakovanji; *iz srca* (povedati): UPS (povedati), RPS kot resnično čuti in misli.

3.1.2.1.2.2 Nelastnostna prislovna rekla

3.1.2.1.2.2.1 Prislovna rekla, ki ustrezajo vprašalnici *zakaj*, sodijo v pomensko skupino *vzročnih prislovnih rek el*: *za vsak primer* (preveriti): UPS (preveriti), RPS zaradi gotovosti; *po neumnosti* (stakniti): UPS (stakniti), RPS zaradi nepremišljenosti.

3.1.2.1.2.2.2 Vprašalnici *čemu* ustrezajo *prislovna rekla namena*: (pripraviti) (kaj) *za pod zob*: UPS (pripraviti), RPS (kaj) za pojesti.

3.1.2.2 Nepredložna prislovna rekla

3.1.2.2.1 V nasprotju s prostimi prislovnimi besednimi zvezami, ki določajo čas glagolskega dejanja in so vedno lahko predložne, obstajajo med prislovnimi frazemi tudi *nepredložna časovna prislovna rekla*. Za proste časovne prislovne besedne zveze se zdi, da vedno obstaja možnost spremembe

²⁰ E. Kržišnik (1994: 68) ima frazeme, kjer glagolsko jedro ohranja slovarski pomen in ob sebi predvideva prislovno besedno zvezo, za glagolske, če »je glagol nezamenljiva oz. samo v okviru nekaj natančno določenih stalnih variant zamenljiva sestavina [...] : *govoriti/pogovoriti se iz srca* [...] Drugače je, kadar nastopa na mestu glagola cel niz pomenk: *kričati/vpiti/dreti se* (...) *iz vsega grla*.« Glede zadnjega prim. *iz srca govori/si želeči/privoščiti komu*, pri čemer lahko glagol vpliva celo na pomen prislovne zveze; *iz srca govoriti* 'odkritosrčno' : *iz srca si želeči* 'zelo'.

²¹ Pri nas E. Kržišnik Kolšek (1990: 144), in sicer po A. Krawczyk Trpa (1987). Frazeologia somatyczna w gwarach polskich. Wrocław, Varšava, Krakov, Gdansk, Łódź.

nepredložne zveze v predložno, pri čemer se njen pomen ne spremeni, npr. *meseca maja* = v *mesecu maju*, *iste noči* = v *isti noči* ipd. Nasprotno pa to ne velja za nepredložna časovna prislovna rekla, npr. *lepega dne* (pogoreti): UPS (pogoreti), RPS nenadoma ≠ v *lepem dnevu* (pogoreti), saj prihaja do spremembe pomensko sestavinske zgradbe pri sestavini frazema. Podobno še: *celo večnost* (čakati): UPS (čakati), RPS dolgo; *vsak čas* (priti): UPS (priti), RPS kmalu ipd.

3.1.2.2.2 Obsežno skupino v okviru nepredložnih prislovnih rekla predstavljajo *primerjalna prislovna rekla*, kjer imajo pomembno vlogo RPS, saj mora imeti primerjalna beseda lastnosti, zaradi katerih lahko besedi vstopata v primerjalno razmerje. RPS namreč povezuje obe besedi tako, da kljub največkrat različni UPS zbujata za določeno lastnost enako predstavnost.²² Glede na pomen lahko primerjalna prislovna rekla ločimo na:

- (a) *časovna*: *kot bi mignil* (se vrniti): UPS (vrniti se), RPS hitro; *kot blisk* (oditi): UPS (oditi), RPS hitro; *kot naročen* (priti): UPS (priti), RPS v najbolj primernem trenutku;
- (b) *načinovna*: *kot po jajcih* (hoditi), UPS (hoditi), RPS previdno, počasi; *kot bomba* (učinkovati): UPS (učinkovati), RPS zelo, močno; *kot psa* (pretepti): UPS (pretepti), RPS zelo, močno.

Navedenke:

Gjurin, Velemir (1982). Slovenski slengovski frazeologemi kot besedne igre. Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely, 128-136.

Kržišnik Kolšek, Erika (1987). Prenovitve stalnih besednih zvez v Kosmačevi prozi 30. let. Obdobja 7, 517-532.

— (1988). Frazeologija v moderni. Magistrska naloga. Ljubljana.

— (1990). Sestavina roka v frazeologemih slovenskega knjižnega jezika. XXVI. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 141-154.

Kržišnik, Erika (1994). Slovenski glagolski frazemi. Doktorska disertacija. Ljubljana.

Orešnik, Janez (1972). Formalizacija semantičnih definicij najmanjših jezikovnih enot s pomenom. Problemi semantike, sintakse in obravnave tekstov. Ljubljana: Inštitut Jožef Stefan, 37-46.

Petermann, Jürgen (1986). Frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (I-IV). Nekaj osnovnih vprašanj vloge frazeologije v slovarju. Obdobja 8, 301-310.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (21994). Ljubljana: SAZU.

Toporišič, Jože (1973/74). K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. Jezik in slovstvo XIX/8, 273-279.

— (1980). O strukturalnem določanju besednih pomenov (ob glagolu biti). *Linguistica* 20, 151-167.

— (1981). Strukturalno pomenoslovje besed. XVIII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 95-113.

— (1982). Nova slovenska skladnja. Ljubljana: DZS.

— (21984). Slovenska slovnica. Maribor: Založba Obzorja.

— (1992). Enciklopedija slovenskega jezika. Ljubljana: Cankarjeva založba.

²² Podrobneje o tem A. Vidovič Muha (1986: 84-85).

- Vidovič Muha, Ada (1984). Nova slovenska skladnja J. Toporišiča. Slavistična revija 2, 142-155.
- (1986). Besedni pomen in njegova stilistika. XXII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 79-91.
- (1988). Nekatere jezikovnosistemske lastnosti strokovnih besednih zvez. XXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 83-91.
- (1993). Slovnicična obvestilnost SSKJ. Zbornik Slavističnega društva Slovenije 3.
- (1994). O izvoru in delovanju jezika ali teorija sintagme v delih R. F. Mikuša (S predstavitevjo trikotnika Ramovš — Mikuš — Belić). Slavistična revija 2-3, 229-248.

Polona Gantar

UDK 811.163.6'373.7

SUMMARY

SYNTACTIC AND SEMANTIC COMPONENTIAL TYPOLOGY OF VERBAL AND ADVERBIAL PHRASEMES

In a syntactic typology of verbal phrasemes (in Slovene: glagolsko reklo), the transitivity of the verbal nucleus can be used to establish certain structural types corresponding to simple verbal phrases, while their phraseological (or non-phraseological) nature can be determined on the basis of the nominal categories in the argument positions: non-transitive verbs are phrasemically determined by the obligatory property of the verbal action, e.g. *lije kot iz škafa* (= it's bucketing), while in transitive patterns the fact that the meaning of the verbal phraseme depends on the left argument (the subject position) suggests the existence of a clausal phraseme (in Slovene: rečenica), e.g. (*Nomin_n*) *imeti noge* (= have legs) 'disappear in a mysterious way'.

With regard to the right transitivity, at least two sub-groups can be distinguished, differing in the degree of semantic constraints for the right-position argument. The latter may be (a) constrained only by nominal categories, e.g. *pospraviti (Acc_n)* 'put away', vs. *pospraviti (Acc_n+)* 'kill'; or (b) by the specific meaning of the noun, e.g. *tehtati paket* 'weigh a parcel' vs. *tehtati situacijo* (= weigh the situation) 'evaluate the situation'. In di-transitive verbal phrasemes, only one position may be constrained by nominal categories only, while the other has to be semantised, e.g. *presekati komu_n+ pot* (= cut to somebody the way), *vreči komu_n+ kost* (= throw to somebody a bone). Verbal phrasemes with verbs of incomplete predication are determined by the relation between the source verb of the verbal phrase and the verb that in the analysis of the semantic componential structure appears in the position of the classifying semantic constituent (CSC): the verbal primitive in this position is the criterion that helps us to distinguish between verbal phrasemes with auxiliary verbs, e.g. *dati roko na srce* (= put the hand

on the heart) 'be sincere': CSC *biti* (be), DSC *odkritosrčen* (sincere); from verbal phrasemes with a semantically weakened verb, e.g. *preiti k stvari* (= come to the point) 'speak about the crucial things': CSC *spregovoriti* (start talking), DSC *o bistvenem* (about the crucial things). Verbal phrasemes containing auxiliary verbs can be further divided with regard to the inclusion or exclusion of the semantic nucleus of the phraseme into endocentric (»povedkovnik« — phrasemes) e.g. *biti redkih besed* (= be of scant words), CSC *biti* (be), DSC *molčeč* (not talkative) and exocentric, e.g. *imeti karakter* (= have character), CSC *biti* (be), DSC *dosledna, karaktema oseba* (a person of character).

Analysis of the formal structure of adverbial phrasemes shows (a) that the phraseological nature of such a unit depends on the verbal nucleus: *na črno delati* (= on black work) 'to work illegally, to moonlight' vs. *na črno pobarvati* (= on black paint) 'to paint black'; (b) that there is potential polysemy in the case of a changed verbal nucleus: *v tri dni govoriti* (into three days speak) 'to blabber', vs. *v tri dni se voziti* (into three days drive) 'to drive around aimlessly'.

A semantic typology of adverbial phrasemes contains examples of all major semantic groups of simple adverbial phrases, e.g. of place: *od vseh koncev* (= from all sides) 'from everywhere', time: *od šuba* (= of a shot) 'immediately', manner: *iz srca* (= from the heart) 'sincerely', degree: *do pikice* (= to the smallest dot) 'completely', cause: *po neumnem* (= from silliness) 'stupidly', purpose: *za pod zob* (= for under the tooth) 'to eat', comparison: *kot bomba* (= like a bomb) 'unexpectedly'.